

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૮૦૧/૧૯૯૧

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બી.સી. પટેલ

=====

શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	ના
શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના
શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?	ના

આર.જી. બેંડબાર

વિરુદ્ધ

હેમંતકુમાર એસ. પરીખ

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર તરફે શ્રી પ્રણવ જી. દેસાઈ

સામાવાળા નં. ૧ તરફે શ્રી એસ.પી. હસુરકર

સામાવાળા નં. ૨ ની નોટિસ બજી ગયેલ છે

સામાવાળા નં. ૩ તરફે પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી પી.જી. દેસાઈ

કોરમ : ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બી.સી. પટેલ

ચુકાદાની તારીખ: ૨૩/૦૪/૯૯

મૌખિક ચુકાદો

૧. મૂળ ફરિયાદી – ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે મૂળ આરોપી નં. ૧ અને ૨ જેઓ સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ છે તેમની સામે નોંધાયેલા નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામે હાલની અપીલ દાખલ કરેલ છે. સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ સામે પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ [જે હવે પછી 'સદર અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે] ની કલમ ૧૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કલમ ૭ હેઠળના ગુના માટે કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો.

૨. રેકૉર્ડ પરથી ફલિત થતી હકીકતો નીચે મુજબ છે:-

સામાવાળા – આરોપી નં. ૧ [જે હવે પછી 'સદર આરોપી' તરીકે ઉલ્લેખિત છે] તે સમયે ખાદ્ય પદાર્થોનો વેપાર કરતા હતા. તારીખ ૬/૧/૧૯૮૭ ના રોજ, ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે પોતાની ફરજોના પાલનમાં પંચ સાક્ષીની સેવાઓ મેળવ્યા બાદ સવારે આશરે ૧૦.૧૫ વાગ્યે ખાદ્ય તેલનો નમૂનો લીધો હતો. ખાદ્ય તેલ ડબ્બામાં હતું. સામાવાળા – આરોપી નં. ૧ ને એ હકીકત વિશે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે વિશ્લેષણના હેતુ માટે નમૂનો લેવો જરૂરી હતો. ૩૭૫ ગ્રામ સીંગતેલ નમૂના તરીકે લેવામાં આવ્યું હતું. આ રીતે લેવામાં આવેલ નમૂનાને ત્રણ સ્વચ્છ સૂકી બોટલોમાં વિભાજિત કરવામાં આવ્યો હતો જેને પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન ૩૯સ [જે હવે પછી 'સદર નિયમો' તરીકે ઉલ્લેખિત છે] માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુસાર સીલ કરવામાં આવ્યા હતા. નમૂનાની બોટલો સીલ કર્યા પછી, ફરિયાદીએ સદર નિયમો અનુસાર એક નમૂનાની બોટલ પબ્લિક એનાલિસ્ટને મોકલી આપી હતી. પબ્લિક એનાલિસ્ટ શ્રી એસ.એમ. શાહને નમૂનો મળ્યો હતો અને તેની પહોંચ આંક ૨૮ થી રજૂ કરવામાં આવી છે. બાકીના

બે નમૂના સદર નિયમો અનુસાર સ્થાનિક આરોગ્ય સત્તામંડળ (લોકલ હેલ્થ ઓથોરિટી) ને મોકલવામાં આવ્યા હતા. સ્થાનિક આરોગ્ય સત્તામંડળ દ્વારા આપવામાં આવેલી પહોંચ આંક ૨૯ થી રજૂ કરવામાં આવી છે. રેકૉર્ડ પર આંક ૩૯ થી રજૂ થયેલા પબ્લિક એનાલિસ્ટના અહેવાલ પરથી જણાયું કે નમૂનો પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ અને નિયમોની જોગવાઈઓમાં નિર્ધારિત ધોરણોને અનુરૂપ ન હતો. જણાય છે કે અહેવાલ મળ્યા બાદ અને સદર અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળ જરૂરી સંમતિ મેળવ્યા બાદ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી. એવું જણાય છે કે નમૂનો લેતી વખતે આરોપી નં. ૧ એ ફરિયાદી સમક્ષ જાહેર કર્યું હતું કે આરોપી નં. ૧ એ સીંગતેલ, જેમાંથી નમૂનો લેવાયો હતો, તે ઠાકર જયેન્દ્રકુમાર કાંતિલાલ નામના વ્યક્તિ પાસેથી ખરીદ્યું હતું. આરોપી નં. ૧ એ ફરિયાદીને બિલ બતાવ્યું હતું અને સદર બિલની ઝેરોક્ષ નકલ લીધા પછી અસલ બિલ આરોપીને પરત કરવામાં આવ્યું હતું. આરોપી નં. ૧ દ્વારા રજૂ કરાયેલી આ સામગ્રીને ધ્યાને રાખીને, ફરિયાદીએ આરોપી નં. ૨ ને પણ પક્ષકાર તરીકે જોડ્યા હતા. આ આરોપી નં. ૨ એ જ નમૂનો સેન્ટ્રલ ફૂડ લેબોરેટરીમાં મોકલવા માટે અદાલતમાં અરજી આપી હતી. અદાલતે સ્થાનિક આરોગ્ય સત્તામંડળ પાસેથી નમૂનો મંગાવ્યો અને આંક ૧૨ થી સેન્ટ્રલ ફૂડ લેબોરેટરીમાં નમૂનો મોકલી આપ્યો. સેન્ટ્રલ ફૂડ લેબોરેટરીએ તેનો અહેવાલ મોકલ્યો. અહેવાલ વાંચતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે નમૂનો અદાલતના મેમોરેન્ડમ સાથે મોકલવામાં આવ્યો હતો અને વિશ્લેષણ માટે યોગ્ય સ્થિતિમાં હતો. કન્ટેનર અને બહારના કવર પરના સીલની સ્થિતિ અંગે મળતી વખતે નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો

છે કે નમૂનાના કન્ટેનરના તમામ સીલ અકબંધ અને અખંડ હતા. કન્ટેનર અને નમૂનાના બહારના કવર પર લગાવેલ સીલ અલગથી મોકલાવેલા મેમોરેન્ડમ પરના સીલના નમૂના સાથે મળતા આવતા હતા. સેન્ટ્રલ ફૂડ લેબોરેટરીએ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે પી.એફ.એ. રૂલ્સ [૧૯૫૫] ની આઈટમ એ.૧૭.૩ માં નિર્ધારિત સીંગલના ધોરણ મુજબ નમૂનો સુસંગત ન હતો, કારણ કે [૧] આયોડિન વેલ્યુ મહત્તમ નિર્ધારિત મર્યાદા કરતાં વધુ હતી, [૨] બેલિયર ટર્બિડિટી તાપમાન લઘુત્તમ નિર્ધારિત મર્યાદા કરતાં ઓછું હતું, [૩] નમૂનામાં પોઝિટિવ હાલ્ફેન ટેસ્ટ જણાયો હતો. ટેસ્ટમાં મળેલ રંગ પી.એફ.એ. રૂલ્સ [૧૯૫૫] ના નિયમ જી[ઈ] હેઠળ માન્ય સહનશીલતા મર્યાદા કરતાં વધુ હતો. સેન્ટ્રલ ફૂડ લેબોરેટરીએ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે નમૂનો ભેળસેળયુક્ત હતો.

જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે નિયમોમાં પૂરી પાડવામાં આવેલી પદ્ધતિ અનુસાર નમૂનો એકત્રિત કરવામાં આવ્યો ન હતો. જોકે, પુરાવાને જોતાં અદાલતે તે સ્વીકાર્યું નથી. ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સીલિંગ, પેકિંગ વગેરે પટાવાળા દ્વારા કરવામાં આવ્યા હતા. જોકે, ફરિયાદીની હાજરીમાં અને તેમના નિર્દેશ મુજબ કાર્યવાહી કરવામાં આવી હોવાથી ટ્રાયલ કોર્ટે સદર દલીલ ફગાવી દીધી હતી. ફરિયાદીના પુરાવાને જોતાં જે વિગતવાર છે, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે નમૂનો એકત્રિત કરવાની અને તેને મોકલવાની કાર્યવાહીનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે અને આરોપી નં. ૧ પાસેથી નમૂનો લેતી વખતે અથવા સત્તામંડળ અને પબ્લિક એનાલિસ્ટને મોકલતી વખતે પ્રક્રિયાનું પાલન ન થયું હોવાની દલીલમાં કોઈ

તથ્ય નથી. કાયદા અનુસાર નમૂનો એકત્રિત કરવામાં આવ્યો ન હતો તેવી દલીલ ટ્રાયલ કોર્ટે યોગ્ય રીતે નકારી કાઢી છે. પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે નમૂનો નિયમો અનુસાર લેવામાં આવ્યો હતો અને પબ્લિક એનાલિસ્ટ, સ્થાનિક આરોગ્ય સત્તામંડળ અને સેન્ટ્રલ ફૂડ લેબોરેટરીને નિયમો અનુસાર મોકલવામાં પણ આવ્યો હતો.

૩. જણાય છે કે સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા આપવામાં આવેલી સંમતિ કાયદા અનુસાર નથી તેવા કારણોસર આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે ભૂલ કરી છે. ફરિયાદી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેસાઈએ રજૂઆત કરી હતી કે, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૬ એસ.સી. ૨૧૦ માં રીપોર્ટ થયેલ એ.કે. રોય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય ના કેસ, જેના પર આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકવા માટે ટ્રાયલ કોર્ટે આધાર રાખ્યો છે, તે કેસની સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૨૮૩ માં રીપોર્ટ થયેલા સુરેશ એચ. રાજપૂત વિરુદ્ધ ભારતીયેન પ્રવીણભાઈ ના કેસમાં વિચારણા કરવામાં આવી છે. અદાલતે ફક્ત – ૯ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :—

"૯. સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતના એ.કે. રોય વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [૧૯૮૬] ૪ એસ.સી.સી. ૩૨૬ : એ.આઈ.આર. ૧૯૮૬ એસ.સી. ૨૧૬૦ ના ચુકાદા પર આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. તે એવો કેસ હતો જ્યાં કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે સ્થાનિક [આરોગ્ય] સત્તામંડળ દ્વારા ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરને સત્તા સોંપવામાં આવી હતી (સબ—

ડેલિગેશન). તે તેના દ્વારા કોઈ મંજૂરી આપવાનો કેસ ન હતો. હકીકતમાં, આ અદાલતે ફકરા ૯ માં નિર્દેશ કર્યો હતો કે "એ સર્વસામાન્ય બાબત છે કે હાલના કેસમાં ફરિયાદ કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારની લેખિત સંમતિથી અથવા તેના દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી નથી. તેથી, ફરીદકોટના ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે યોગ્ય રીતે અધિકૃત હતા કે કેમ તે ચકાસવું જરૂરી બને છે." ત્યાર બાદ આ અદાલતે તે પ્રશ્નની તપાસ કરી હતી અને ફકરા ૧૧ માં ઠરાવ્યું હતું કે "સદર અધિનિયમની કલમ ૨૦[૧] ની શરતો તે રીતે અધિકૃત વ્યક્તિ દ્વારા વધુ સત્તા સોંપણી (ફર્ધર ડેલિગેશન) ની ધારણા કરતી નથી; જ્યારે તે સંતુષ્ટ થાય કે કોઈ ચોક્કસ કેસની હકીકતોમાં પ્રથમદર્શી કેસ અસ્તિત્વ ધરાવે છે અને જાહેર હિતમાં આવી કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે પોતાના કારણો નોંધે ત્યારે જ તે લેખિતમાં પોતાની સંમતિ આપી શકે છે." બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે સ્થાનિક {આરોગ્ય} સત્તામંડળ પાસે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરને કાર્યવાહી શરૂ કરવાની સત્તા સોંપવાની કોઈ સત્તા નથી, પરંતુ કલમ ૨૦[૧] ની શરતો અનુસાર, જ્યારે તે સંતુષ્ટ થાય કે કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે ચોક્કસ કેસની હકીકતોમાં પ્રથમદર્શી કેસ અસ્તિત્વ ધરાવે છે ત્યારે સત્તામંડળ લેખિતમાં પોતાની સંમતિ આપી શકે છે."

અદાલતે બિહાર રાજ્ય ના કેસમાં ફકરા – ૧૧ માં વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યોનો પણ નીચે મુજબ પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો :—

"૧૧. બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ પી.પી. શર્મા, [૧૯૯૨] સપ્લી. [૧] એસ.સી.સી. ૨૨૨ : [૧૯૯૧ એ.આઈ.આર. એસ.સી.ડબલ્યુ. ૧૦૩૪] માં અમારામાંથી એક ન્યાયમૂર્તિ [કે. રામાસ્વામી, જે.] એ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૯૭ હેઠળની મંજૂરીની અસર અંગે [એસ.સી.સી. ના] પાના ૨૬૮ : [એ.આઈ.આર. ના પાના ૧૦૬૬] પર આ પ્રમાણે વિચારણા કરી હતી :-

"એ બાબત પણ સુસ્થાપિત છે કે મંજૂરી આપતાં પહેલાં, સત્તામંડળ અથવા યોગ્ય સરકાર સમક્ષ જરૂરી અહેવાલ અને તે ભૌતિક હકીકતો હોવી જોઈએ કે જે પ્રથમદર્શી રીતે આરોપિત ગુનો બન્યો હોવાનું સાબિત કરે અને યોગ્ય સરકારે તે હકીકતો પર પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો પડશે. મંજૂરીનો હુકમ માત્ર એક વહીવટી કૃત્ય છે અને અર્ધ-ન્યાયિક કૃત્ય નથી કે તેમાં કોઈ વિવાદ (લિસ) સમાયેલ નથી. તેથી, શ્રી જૈન દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી હતી તે મુજબ તેના સમર્થનમાં મંજૂરીનો હુકમ. પરંતુ ગુનો બનાવતી મૂળભૂત હકીકતો વાદગ્રસ્ત હુકમ પર સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ અને રેકૉર્ડ પર તે અંગેના કારણો હોવા જોઈએ."

૪. આમ, જ્યારે સંમતિ આપવા માટે મંજૂરી આપનાર સત્તામંડળ સમક્ષ વિશ્લેષણ અહેવાલ અને તેના સંબંધિત અન્ય તમામ સામગ્રી મૂકવામાં આવી હોય અને યોગ્ય સત્તામંડળે સદર સામગ્રી ધ્યાને લીધા પછી કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં આંક ૪૧ થી સંમતિ આપી હોય, ત્યારે સંમતિ કાયદા

અનુસાર નથી તેમ કહી શકાય નહીં. પત્ર આંક ૪૦ ની સાથે, ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે નવ દસ્તાવેજો મોકલ્યા હતા એટલે કે નોટિસ, પહોંચ, કેશ મેમો, પંચનામું, વોરંટી, સ્થાનિક [આરોગ્ય] સત્તામંડળ દ્વારા આપવામાં આવેલી પહોંચ, પબ્લિક એનાલિસ્ટનો અહેવાલ, જાહેરનામું અને અન્ય સુસંગત કાગળો. જો આ તમામ દસ્તાવેજોનું અવલોકન કર્યા પછી સંમતિ આપવામાં આવી હોય, તો સંમતિ કાયદા અનુસાર નથી તેમ કહી શકાય નહીં અને તેથી સદર અધિનિયમની કલમ ૨૦[૧] હેઠળ આપવામાં આવેલી મંજૂરી કાયદા અનુસાર નથી તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે. આમ, નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ રદબાતલ અને રદ કરવાને પાત્ર છે.

૫. સામાવાળા આરોપી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી હસુરકરે રજૂઆત કરી હતી કે કાર્યવાહી ન્યાયના હિતમાં નથી. ૧૯૯૯ [૧] ગુજરાત લૉ હેરાલ્ડ પાના ૨૯ પર રીપોર્ટ થયેલા ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ ચંદ્રપ્રકાશ ખુશાલદાસ સિંધી ના કેસમાં આ અદાલતને આવી જ દલીલ ધ્યાને લેવાની તક મળી હતી. હેડ નોટ 'એ' નીચે મુજબ વંચાય છે :-

"એ. પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ - સદર અધિનિયમ હેઠળના ગુનાઓ લોકોના સ્વાસ્થ્ય અને સુખાકારીને અસર કરતા અસામાજિક ગુનાઓ છે - અધિનિયમ ખાદ્ય પદાર્થોના વેપારનું નિયમન કરે છે જે વ્યાપક ગેરરીતિઓ માટે સંવેદનશીલ છે જેને તેની કડક જોગવાઈઓ દ્વારા નિયંત્રિત કરવામાં આવે છે - ખોરાકમાં ભેળસેળથી

ઘણીવાર મોટી માનવીય દુર્ઘટનાઓ સર્જાય છે – અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે જાહેર આરોગ્યને અસર ન થાય તે હેતુથી સદર અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો છે."

ભેળસેળમાં સંડોવાયેલા આરોપી સામેની કાર્યવાહી હંમેશા જાહેર હિતમાં હોય છે. સદર અધિનિયમ તે અસામાજિક બદીને નાબૂદ કરવા અને ખાદ્ય પદાર્થોમાં શુદ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે ઘડવામાં આવ્યો છે. સામાવાળાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા જે રજૂઆત કરવામાં આવી છે તેમાં કોઈ તથ્ય નથી.

૬. જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૨ નો સંબંધ છે, શ્રી દેસાઈ રેકૉર્ડ પર મૂકાયેલી સામગ્રી પરથી એ દર્શાવી શક્યા નથી કે સદર અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુસાર વોરંટી સાબિત થઈ છે. આરોપી નં. ૨ ને આરોપી તરીકે જોડવામાં આવ્યા હોય તેવું જણાય છે કારણ કે આરોપી નં. ૧ એ બિલ રજૂ કર્યું હતું જે દર્શાવતું હતું કે આરોપી નં. ૨ એ પ્રશ્નવાળો માલ પૂરો પાડ્યો હતો. એ પણ નોંધવું જરૂરી છે કે આરોપી નં. ૧ એ તે માલનો સંગ્રહ કર્યો હતો અને જે સ્થિતિમાં ખરીદ્યો હતો તે જ સ્થિતિમાં તેનું વેચાણ કર્યું હતું તેવો કોઈ પુરાવો નથી. સદર અધિનિયમની કલમ ૧૯[૨] માં એવી જોગવાઈ છે કે વિક્રેતાએ સાબિત કરવું પડે છે કે તેણે ઉત્પાદક, વિતરક અથવા ડીલર પાસેથી ખાદ્ય પદાર્થ ખરીદ્યો હતો. સદર અધિનિયમની કલમ ૧૯ [૨] નીચે મુજબ વંચાય છે :-

૧૯. આ અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહીમાં માન્ય રાખી શકાય અથવા ન

રાખી શકાય તેવા બચાવો –

[૧]

[૨] કોઈ પણ ભેળસેળયુક્ત અથવા ખોટી બ્રાન્ડવાળા ખાદ્ય
પદાર્થના વેચાણને લગતો ગુનો વિક્રેતાએ કર્યો હોવાનું
માનવામાં આવશે નહીં જો તે સાબિત કરે કે –

[એ] તેણે તે ખાદ્ય પદાર્થ ખરીદ્યો હતો –

[૧] જ્યાં તેના વેચાણ માટે લાયસન્સ નિર્ધારિત હોય તેવા
કિસ્સામાં, યોગ્ય રીતે લાયસન્સ ધરાવતા ઉત્પાદક
વિતરક અથવા ડીલર પાસેથી;

[૨] અન્ય કોઈ પણ કિસ્સામાં, નિર્ધારિત ફોર્મમાં લેખિત વોરંટી
સાથે કોઈ પણ ઉત્પાદક, વિતરક અથવા ડીલર પાસેથી
અને

[બી] ખાદ્ય પદાર્થ જ્યારે તેના કબજામાં હતો ત્યારે તેનો યોગ્ય
રીતે સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેણે જે સ્થિતિમાં
ખરીદ્યો હતો તે જ સ્થિતિમાં તેનું વેચાણ કર્યું હતું.

[૩]

આરોપી નં. ૨ વતી ફરિયાદીની ઉલટતપાસ કરવામાં આવી હતી.

પુરાવા પરથી જણાય છે કે જે તેલના ડબ્બામાંથી નમૂનો લેવામાં આવ્યો હતો

તેના પર કોઈ લેબલ કે માર્કિંગ ન હતું. ડબ્બો ૧૫ કિલોની ક્ષમતાનો હતો અને જ્યારે નમૂનો લેવામાં આવ્યો ત્યારે ડબ્બો ખુલ્લો હતો જેમાં આશરે ૧૨ કિલો સીંગતેલ હતું. ફરિયાદીએ એ પણ જણાવ્યું હતું કે ડબ્બામાંથી તેલ કાઢી શકાય છે અને તેલ ઉમેરી પણ શકાય છે. તેમણે એ પણ જણાવ્યું હતું કે કયા તબક્કે ભેળસેળ થઈ તે તેઓ કહી શકતા નથી. આમ, આરોપી નં. ૨ પાસેથી ખાદ્ય પદાર્થ ખરીદવામાં આવ્યો હતો અને તેનો યોગ્ય રીતે સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો તે અંગે કોઈ ચોક્કસ અને સંતોષકારક પુરાવો નથી. કલમ ૧૮[૨] અને નિયમ ૧૨-એ વાંચતાં એ તદ્દન સ્પષ્ટ થાય છે કે પોતાને નિર્દોષ સાબિત કરવા માટે વિકેતાએ સાબિત કરવું પડશે કે તેણે લેખિત વોરંટી સાથે ખાદ્ય પદાર્થ ખરીદ્યો હતો અને જે સ્થિતિમાં ખરીદ્યો હતો તે જ સ્થિતિમાં તેનો સંગ્રહ કર્યો હતો.

[૧૯૯૬] ૭ એસ.સી.સી. ૪૯૫ માં રીપોર્ટ થયેલા મુરલીધર શ્યામલાલ વિરુદ્ધ આસામ રાજ્ય ના કેસમાં, કન્ટેનર પર છાપેલું લેબલ હતું જે નીચે મુજબ વંચાતું હતું : "ન્યૂ રાઈસ એન્ડ ઓઈલ મિલ, રહા, શુદ્ધ સરસવનું તેલ [ભિશ્વનાથ બ્રાન્ડ] ચોખ્ખું વજન ૧૬ કિલો." નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ફક્ત ૯ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું :-

"તે માત્ર એટલું જ દર્શાવે છે કે તેના પર "ન્યૂ રાઈસ એન્ડ ઓઈલ મિલ, રહા, શુદ્ધ સરસવનું તેલ [ભિશ્વનાથ બ્રાન્ડ] ચોખ્ખું વજન ૧૬ કિલો" છાપેલા લેબલ સાથેનું ૧૬ કિલો [નેટ] વજન ધરાવતો પેક કરેલો ડબ્બો સદર જગ્યામાં વેચાણ માટે સંગ્રહિત કરવામાં આવ્યો હતો. આ પરથી

એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અપીલકર્તા પાસે વોરંટી હતી અને તેથી નિયમ ૧૨-એ સાથે વાંચતાં કલમ ૧૯[૨] ના અમલથી અપીલકર્તા ભેળસેળયુક્ત ખાદ્ય પદાર્થના વેચાણ માટે ફરિયાદ ચલાવવાની પોતાની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થાય છે. અમે દિલગીર છીએ કે અમે આ દલીલ સ્વીકારી શકતા નથી. ફોર્મ ૬-એ હેઠળ વિચાર્યા મુજબ ઉપરોક્ત વોરંટીને ધ્યાને લેતાં, ડીલર, વિતરક અથવા ઉત્પાદક દ્વારા તેમાં ચોક્કસ ઉલ્લેખ હોવો જોઈએ કે વેચાયેલ ખાદ્ય પદાર્થ તેના પ્રકાર અને ગુણવત્તા મુજબ તે જ સ્વરૂપનો હતો. તો જ તેને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવે, ભલે તે ખાદ્ય પદાર્થ ભેળસેળયુક્ત જણાયો હોય. ત્યાર બાદ ઉત્પાદક, ડીલર અથવા વિતરક સામે કાર્યવાહી કરવા માટે ફરિયાદપક્ષ મુક્ત રહેશે."

હાલના કેસમાં, વોરંટી અને/અથવા બિલ સાબિત કરવા માટે ન તો આરોપી નં. ૧ કે ન તો આરોપી નં. ૧ વતી કોઈ સાક્ષીના પાંજરામાં આવ્યું છે.

આરોપીના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૧૪ ના પરંતુક (પ્રોવાઈઝો) ને ધ્યાને લેતાં બિલને વોરંટી માનવામાં આવે છે. સદર કલમ પરંતુક સાથે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

"૧૪. કોઈ પણ ખાદ્ય પદાર્થના ઉત્પાદક અથવા વિતરક અથવા ડીલરે કોઈ પણ વિકેતાને જ્યાં સુધી તે સદર ખાદ્ય પદાર્થના પ્રકાર અને ગુણવત્તા વિશે વિકેતાને નિર્ધારિત ફોર્મમાં લેખિત વોરંટી ન આપે ત્યાં સુધી તેવા

પદાર્થનું

વેચાણ

કરવું

નહીં:

પરંતુ શરત એ છે કે કોઈ પણ ખાદ્ય પદાર્થના વેચાણના સંબંધમાં ઉત્પાદક અથવા વિતરક અથવા ડીલર દ્વારા તેના વિકેતાને આપવામાં આવેલ બિલ, કેશ મેમોરેન્ડમ અથવા ઇનવોઇસને આ કલમ હેઠળ તેવા ઉત્પાદક, વિતરક અથવા ડીલર દ્વારા આપવામાં આવેલી વોરંટી માનવામાં આવશે."

આમ, પુરાવાના અભાવમાં આરોપી નં. ૨ ને દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં. આરોપી નં. ૧ સાક્ષીના પાંજરામાં આવીને અથવા અન્ય પુરાવા રજૂ કરીને પ્રશ્નવાળો વ્યવહાર સાબિત કરી શક્યા હોત. તેમ ન કર્યું હોવાથી, જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૨ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી આ ગ્રાઉન્ડ પર નિર્દોષ છુટકારાના હુકમમાં કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.

૭. આવા સંજોગોમાં, જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૧ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ રદબાતલ અને રદ કરવાને પાત્ર છે અને આથી રદ કરવામાં આવે છે. જો અદાલત એવા ગુના માટે આરોપીને દોષિત ઠેરવતી હોય કે જેના માટે લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત હોય, તો તેવા સંજોગોમાં સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

૮. આરોપી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી એસ.પી. હસુરકરે રજૂઆત કરી હતી કે, કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૨૪૮[૨] ને ધ્યાને

લેતાં, જો આરોપી દોષિત ઠરે, તો અદાલત કલમ ૩૬૦ ની જોગવાઈ અનુસાર આગળ વધે તે સિવાય, અદાલતે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવો પડે છે અને ત્યાર બાદ અદાલતે કાયદા અનુસાર સજા ફરમાવવાની હોય છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે જ્યાં આરોપીને દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ સજા કરવામાં આવતી હોય તેવા કેસમાં પણ, સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવો એ અદાલતની ફરજ બની રહે છે. એ નોંધવું જરૂરી છે કે જ્યારે કાયદો લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત કરતો હોય, ત્યારે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવામાં આવે તો પણ લઘુત્તમ સજા જ ફરમાવવાની રહે છે. જોકે, જો અદાલતે સજા ફરમાવવામાં વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાનો હોય, એટલે કે જ્યાં લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત ન હોય, ત્યારે આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે. જો આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે અને જો અદાલતનો એવો મત હોય કે આ ગુના માટે નિર્ધારિત લઘુત્તમ સજા ફરમાવવાની છે, તો સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન રહેતો નથી, પરંતુ જો અદાલતનો એવો અભિપ્રાય હોય કે લઘુત્તમ સજા કરતાં વધુ સજા ફરમાવવાની જરૂર છે, તો અદાલતે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવો પડે. જ્યારે અદાલત પાસે વિવેકાધિકાર હોય, ત્યારે કોઈ શંકા નથી કે અદાલતે સજાના પ્રશ્ને આરોપીને સાંભળવો પડશે. પરંતુ જ્યારે લઘુત્તમ સજા નિર્ધારિત હોય અને અદાલત તે લઘુત્તમ સજા આપતી હોય, ત્યારે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૨૩૫ [૨] હેઠળ વિચાર્યા મુજબ આરોપીને સાંભળવાનો પ્રશ્ન રહેતો નથી.

સર્વોચ્ચ અદાલતે તરલોક સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭
એસ.સી. ૧૭૪૭ ના કેસમાં ફકરા-૨ માં નીચે મુજબ નિર્દેશ કર્યો હતો :-

"સી.આર.પી.સી. [૧૯૭૪] ની કલમ ૨૩૫ અપાનારી સજાને વ્યક્તિગત બનાવવા માટે માનવતાવાદી વિચારણાઓના આધારે અગાઉના કોડ કરતાં પરિવર્તન લાવે છે. આ જોગવાઈનો હેતુ દોષિત વ્યક્તિને અદાલતના ધ્યાને એવા સંજોગો લાવવાની નવી તક આપવાનો છે કે જે કેસના અંગત, સામાજિક અને અન્ય સંજોગોને ધ્યાને રાખીને યોગ્ય સજા આપવામાં અદાલતને મદદરૂપ થઈ શકે. અલબત્ત, જ્યારે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાનો કેસ હોય, અને જો લઘુત્તમ સજા લાદવામાં આવે, તો કલમ ૨૩૫ હેઠળ તક આપવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે નહીં." [ભાર મૂક્યો છે]

૯. આમ, જ્યારે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાનો કેસ હોય અને જો લઘુત્તમ સજા લાદવામાં આવે, તો કલમ ૨૩૫ હેઠળ તક આપવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે નહીં. કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, અદાલત પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ ની કલમ - ૧૬[૧] [એ][૧] માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ લઘુત્તમ સજા ફરમાવી રહી છે. સામાવાળા નં. ૧ આરોપી નં. ૧ ને ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૪૮[૨] હેઠળ વિચાર્યા મુજબ સુનાવણીની તક આપવાની જરૂર નથી. કલમ ૧૬[૧][એ] [૧] હેઠળ નિર્ધારિત સજા એવી મુદત માટેની છે જે છ મહિના કરતાં ઓછી ન

હોવી જોઈએ પરંતુ જે ત્રણ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય છે અને દંડ જે એક હજાર રૂપિયા કરતાં ઓછો ન હોવો જોઈએ. આરોપી નં. ૧ ને સદર અધિનિયમની કલમ ૧૬[૧][એ][૧] હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હોવાથી અને સદર જોગવાઈ હેઠળ નિર્ધારિત લઘુત્તમ સજા એટલે કે છ મહિનાની કેદ અને એક હજાર રૂપિયાનો દંડ ફરમાવવામાં આવી રહ્યો હોવાથી, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૪૮[૨] હેઠળ આરોપીને સાંભળવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

૧૦. નમૂનો તારીખ ૬/૧/૧૯૮૭ ના રોજ લેવામાં આવ્યો હતો. અદાલત ૧૧ વર્ષના સમયગાળા પછી દોષિત ઠેરવવાનો હુકમ નોંધી રહી છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૯૯૫ [સપ્તી.] ૪ એસ.સી.સી. ૬૮૨ માં રીપોર્ટ થયેલા બદ્દીપ્રસાદ વિરુદ્ધ એમ.પી. રાજ્ય, ૧૯૯૭ [૮] એસ.સી.સી. ૧૦૧ માં રીપોર્ટ થયેલા એન. સુકુમારન નાયર વિરુદ્ધ ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર, ૧૯૮૦ એસ.સી. ૨૬૪ માં રીપોર્ટ થયેલા ગણેશમલ જશરાજ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય ના કેસોમાં વિલંબને ધ્યાને લીધો હતો. અદાલતે એ પણ નિર્દેશ કર્યો હતો કે નાના વિકેતાઓ સામે કાર્યવાહી ચલાવવામાં આવે છે અને ઉત્પાદકો, વિતરકો કે ડીલરો સામે કાર્યવાહી ચલાવવામાં આવતી નથી. વિલંબને ધ્યાને લેતાં, જો આજથી ચાર મહિનાની અંદર અરજી કરવામાં આવે તો ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૩૩ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે આરોપી નં. ૧ દ્વારા કરવામાં આવનારી અરજી પર રાજ્ય સરકાર નિર્ણય કરશે. સત્તામંડળે સદર અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે ઉપરોક્ત કેસોમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં લેવાના રહેશે.

૧૧. ઉપર વર્ણવ્યા મુજબના સંજોગોમાં, મૂળ આરોપી નં. ૧ પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ ની કલમ ૧૬[૧][એ][૧] હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દોષિત ઠરે છે. આરોપી નં. ૧ ના સંબંધમાં ટ્રાયલ કોર્ટે નોંધાવેલ નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ રદબાતલ અને રદ કરવામાં આવે છે અને આરોપી નં. ૧ ને છ મહિનાની મુદત માટે કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે અને રૂ. ૧,૦૦૦/- નો દંડ ભરવાની સજા કરવામાં આવે છે [દંડ ન ભરે તો ૧૫ દિવસની કેદ]. જ્યાં સુધી આરોપી નં. ૨ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

આરોપીને ત્રણ મહિનાના સમયગાળામાં દંડની રકમ ચૂકવવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે અને તેણે ચાર મહિનામાં આત્મસમર્પણ કરવાનું રહેશે.

તદનુસાર અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.